

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
“Goce Delcev” University – Stip
Педагошки факултет
Faculty of Pedagogy

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

Штип – Stip
2007 / 2008

Годишен зборник на Педагошки факултет

Издавач
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

За издавачот
Проф. д-р Саша Митрев

Главен и одговорен уредник
Проф. д-р Блаже Китанов

Редакциски одбор
Проф. д-р Блаже Китанов
Проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
Доц. д-р Снежана Јованова-Митковска
Доц. д-р Соња Петровска
Асс. м-р Кирил Барбареев
Асс. м-р Трајче Стојанов

Лектура
Даница Гавриловска-Атанасовска

Компјутерска подготовка
Славе Димитров

Адреса
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Педагошки факултет
Булевар „Гоце Делчев“ бр. 89
2000 Штип

СОДРЖИНА

Д-р Блаже Китанов Повторно воскреснување на Гоце Делчев.....	7
Доц. д-р Снежана Јованова-Митковска Постапки и инструменти за собирање на податоци – Тестирање и тестови на знаења	11
Д-р Снежана Ставрева-Веселиновска, вонреден професор Ѓокиќ Милена, помлад асистент Како да им помогнеме на децата да ја разберат и да ја почитуваат природата?	23
Доц. д-р Владо Петровски Мултикултурализмот, глобализацијата и образованието	31
Доц. д-р Снежана Мирасчиева Комуникациската парадигма на наставата	41
М-р Трајче Стојанов Информација за реализираниот студиски престој на Московскиот педагошки државен универзитет	53
М-р Кирил Барбареев Детето и драмската уметност	57

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Педагошки факултет - Штип

Доц. д-р **Владо Петровски**

МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМОТ, ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ОБРАЗОВАНИЕТО

Апстракт

Современиот свет се карактеризира со неколку основни тенденции. Тој е мултикултурен и намалувањето на ефектите од осознавањето на разновидноста на интернационален и на интеркултурен план има огромно значење. Светот се глобализира - народите се во поголема економска, научна, културна и политичка меѓусебна зависност. Глобалните мерења на образованието и културата започнуваат да доминираат над локалните. Во современото образование интернационалните образовни стандарди и тенденциите добиваат предност во однос на тенденциите на културно и образовно разединување. Училиштата стануваат сè повеќе и повеќе мултикултурни.

Клучни зборови: *мултикултурен, глобализација, образование, училиште*

Најголем број од земјите во светот се културно хетерогени. По најновите проценувања, во 184 независни држави во светот постојат околу 600 јазични и 500 етнички групи. Само за неколку земји во светот може да се каже дека нивните граѓани говорат ист јазик и дека í припаѓаат на иста етнонационална група.

Оваа разновидност наметнува серија на важни прашања кои можат да бидат предмет на спор. Малцинствата и мнозинството во голема мера се противречат во врска со прашањата, како што се: јазичните права, регионалните автономии, политичкото претставување, наставните програми, националните симболи, изборот на химната или пак државните празници. Изноаѓањето на морално одбранбени и политички животворни одговори на овие прашања претставува најголем предизвик со кој демократиите се соочуваат денес. Настојувањата да се создадат либерално-демократски институции во Источна Европа и во Третиот свет се подринени поради националистички конфликти. Во Западна Европа, бројните спорови во врска со правата на имигрантите и другите културни малцинства доведуваат во прашање многу претпоставки на кои со децении се засновал политичкиот живот. По крајот на студената војна, етнокултурните конфликти стануваат најголем извор на политичко насилство во светот и не покажуваат тенденција на намалување.

Модерните општества во голема мера се соочени со малцинските групи кои бараат признавање на сопствениот идентитет и приспособување на нивните разлики. Тоа најчесто се означува како предизвик на мултикултурализмот. Но терминот „**мултикултурален**“ често покрива различни облици на културниот

плурализам, од кои секој за себе претставува сопствен предизвик. Малцинствата се инкорпорираат во политичките заедници на различни начини, од освојување и колонизација на претходно самоуправуваните општества до доброволна имиграција на поединците и семејствата. Разликите во начинот на инкорпорација влијае на природата на малцинските групи и на типот на односи кои тие сакаат да ги воспостават со поширокото општество.

Културната разновидност, како прво, се создава со инкорпорирање на претходно самоуправуваните и територијално концентрираните култури во поголема држава. Овие инкорпорирани култури, кои ги нарекуваме национални малцинства или со некои слични термини, настојуваат да се одржат како специфични општества покрај мнозинската култура и бараат различни видови на автономија или самоуправа, со цел да обезбедат свој опстанок како специфични општества.

Во друг случај, културната разновидност настанува како резултат на индивидуалната или семејната имиграција. Таквите имигранти често образуваат лабави асоцијации кои ги нарекуваме етнички групи. Тие по правило сакаат да се интегрираат во поширокото општество и да бидат прифатени како нивни полноправни членови. Иако тие бараат поголемо признавање на сопствените етнички идентитети, нивната цел не е да бидат сепаратни и самоуправни националности внатре во поширокото општество, туку да ги модифицираат институциите и законите во матичното општество, со што би ги приспособиле на културните разлики.

Западната политичка традиција долг временски период молчела за овие проблеми. Најголемиот број на организирани политички заедници низ историјата биле мултиетнички, што претставува сведоштво за сеприсутното освојување и трговија во пошироки размери, кога станува збор за човечките активности.

Низ историјата, власта била творец на различна политика кон културните малцинства, со цел да се оствари идеалот на хомогена државна заедница. Некои малцинства биле дури физички уништени, со масовни прогонувања или со геноцид. Други малцинства биле принудно асимилирани и принудени да ги усвојат јазикот, религијата и обичаите на мнозинството. Трети, пак, се третирано како туѓинци и биле изложени на физичка сегрегација и економска дискриминација, при што им биле укинати и политичките права.

Во текот на историјата се правени различни настојувања, со цел да се заштитат културните малцинства и да се регулираат потесијалните конфликти помеѓу малцинствата и мнозинството. Во раниот период на минатиот век со билатерални договори им е регулиран третманот на припадниците на сопствената нација во другите земји. Овој договорен систем бил проширен добивајќи мултилатерална основа, за време на Лигата на народите.

По Втората светска војна станало јасно дека постои потреба за поинаков пристап на малцинските права. Голем број либерали се надевале дека новото нагласување на „**човековите права**“ ќе ги разреши малцинските конфликти. Наместо малцинските групи да се штитат директно, со специјални права кои

им се даваат, културните малцинства се заштитени посредно, со гарантирање на базичните граѓански и политички права на сите поединци, без разлика на нивната групна припадност. Основните човекови права, како што се слободата на говорот и здружувањето, и покрај тоа што им биле припишувани на поединци, биле остварувани во заедница со останатите, со што се мислело дека тие ќе го обезбедуваат и заштитуваат и групниот живот. Таму каде што се овие права цврсто заштитени, се тврдело дека нема потреба од какви било други права да им бидат пропишани на членовите на специфичните етнички или национални малцинства. Општа тенденција на повоеното движење за промоцијата на човековите права била проблемот со националните малцинства да се подведе под широк проблем на обезбедување на базичните индивидуални права на сите човечки суштества, без да се има предвид нивното припаѓање кон одредена етничка група. Главна претпоставка била дека на припадниците на националните малцинства не им се потребни права од специјален карактер, или дека тие не треба да добијат посебни овластувања за нив или пак дека тие ним не можат да им се гарантираат. Доктрината за човековите права е набљудувана како супститут за поим на малцински права, при што многу силно се инсистирало на фактот дека малцинствата чишто членови уживаат еднакви индивидуални права не можат легитимно да бараат гаранции за одржување на своите етнички и групни права.

Водени од оваа филозофија, ОН ги избришале сите референци на правата на етничките и националните малцинства во својата Универзална декларација за човековите права.

Со цел овие прашања да се разрешат праведно, неопходно е да се дополни традиционалната доктрина за човековите права со теоријата на малцинските права. Потребата за една ваква теорија станала „болно“ јасна во Источна Европа и во бившиот Советски Сојуз. Судирите околу локалната автономија, одредувањето на границите и другите етнички проблеми овозможиле голем дел од регионот да влезе во насилни конфликти. Постојат многу мали изгледи во овие региони да се воспостави стабилен мир или пак дека ќе се почитуваат основните човекови права, сè додека не се решат проблемите поврзани за малцинските права.

Денес сè повеќе се прифаќа мислењето дека е легитимно да се бара да се дополни теоријата за традиционалните човекови права со доктрината за малцинските права. Сеопфатната традиционална теорија на правдата во мултикултурните држави треба да ги вклучи како универзални права, кои припаѓаат на поединците без обзир на нивната групна припадност, така и одредени нивни групно диференцирани права или специјален статус на малцинската култура.

Крајот на дваесеттиот век се опишува како време на миграција. Огромни маси од луѓе ги минуваат границите, со што речиси секоја земја станува полиетничка по својата структура. Тој период сè повеќе се нарекува период на национализам, бидејќи сè повеќе и повеќе национални групи се мобилизирале

и го потврдувале својот идентитет. Како последица на тоа, воспоставените правила на политичкиот живот во многу земји биле доведени во прашање со новата политика на разлики. Крајот на студената војна, барањата на етничките и националните групи стануваат центар на вниманието на политичкиот во многу земји, како на внатрешен така и меѓународен план.

Меѓутоа, во многу делови на светот, групите водени со мотивите на омраза и нетолеранција, а не на правда, немаат интерес кон останатите да се однесуваат со добра волја. Под овие околности, потенцијалот на етничките и националните групи да ги злоупотребат своите права и овластувања е многу голем. Југославија и Руанда се само едни од последните опомени во врска со фактот за тоа какви сè неправди можат да се направат во име на етничките и националните разлики, од расна сегрегација и религиозни прогони до етнички чистења и геноцид.

Поради ваквите и други можни злоупотреби, потребно е конкретно решавање на малцинските права. Меѓутоа, многу е важно да се нагласат границите на тие права. Тие посебно мораат да уважуваат две ограничувања: малцинските права не смеат да ѝ дозволат на ниту една група да доминира над останатите групи, ниту пак смеат да дозволат некоја група да настојува да обезбеди еднаквост помеѓу групите и слобода и еднаквост внатре во групите.

Теоријата на глобализацијата го испитува настанокот на глобалниот културен систем. Глобализацијата денес е сфатена како процес на создавање на единствено економско, политичко и културно пространство на планетата Земја.

Таа го сугерира фактот дека глобалната култура ја донесуваат различни трендови на социјален и на културен развој, појавата на глобални обрасци на потрошувачка и консумирање, негувањето на космополитски стилови на живот, појавата на глобалниот спорт, како што се: Олимписките игри, светските шампионати и други спортски манифестации, ширењето на светскиот туризам, ширењето на образованието во светски размери, опаѓањето на суверенитетот на националните држави итн. Понатаму растежот на глобалните воени системи, препознавањето на општосветската еколошка криза, појавата на општосветските здравствени проблеми, како што е, на пример, сидата, организирањето на светски политички системи, како што се, на пример, Обединетите нации, создавање на глобални општествени движења, проширување на концептот на човековите права како и комплексната размена меѓу светските религии. Уште поважен е фактот, дека глобализмот вклучува нова свест за светот како единствен простор. Врз основа на сето ова, глобализацијата се опишува како конкретно структурирање на светот како целина, а тоа значи пораст на свеста на глобално ниво дека светот е околина која континуирано се конструира. Веројатно најконцизната дефиниција сугерира дека глобализацијата е социјален процес во кој исчезнуваат географските ограничувања на социјалните и културните аргументи и луѓето стануваат сè посвесни дека таквите ограничувања исчезнуваат.

Денес во анализата на современото општество, за неговите промени и неговата иднина, две теми стануваат сè присутни, а тоа се: глобализацијата и

нејзините рефлексии во образованието. Тие се наметнуваат како исклучително важни, затоа што, сè повеќе се раширени сознанијата дека човештвото станува единствен политички, економски и културен простор, а знаењето кое се стекнува со образованието станува најзначаен развоен ресурс.

Паралелно со прифаќањето и ширењето на свеста знаењето да станува еден од најзначајните, ако не и најзначаен развоен ресурс, и дека развивањето на овој ресурс зависи од развиеноста на образовниот систем. Во суштина паралелно со глобализацијата на општеството, со создавањето на „светското општество“, со создавањето на планетата во одредена смисла на единствен економски и политички простор, со многу противречности, се доаѓа и до глобализација на образованието.

Проблемите на образованието се предмет на разгледување и анализа на многу меѓународни собири - научни, политички и др. На тие собири критички се разгледуваат постоечките системи на образование, се укажува на нивните слабости и на основните правци на развојот на образованието во иднина, во „цивилизација на знаењето“, иако неретко се нарекува таа иднина на образованието. Во настојувањето да се отфрлат недостатоците во образовниот систем и неговиот систем и содржини се приспособат на општествените потреби и да се придвижат во пресрет на на општествените промени во XXI век, реализирани се повеќе научни истражувања на национален и меѓународен план, и, врз основа на тоа, се усвоени повеќе документи за правците во развојот на образованието, од основно училиште па сè до универзитет.

Во извештајот на УНЕСКО за образованието било укажано на значењето и улогата на образованието во совладувањето на спротивностите кои ги носи XXI век. Како основни спротивности кои ги носи XXI век, а во чие совладување треба свој придонес да даде образованието, наведени се, три спротивности: ***спротивност помеѓу глобалното и локалното***, која се гледа во потребата да се биде истовремено и граѓанин на светот и истовремено да се сочува и сопствениот идентитет; ***спротивност помеѓу универзалното и индивидуалното***, која се манифестира во прифаќањето на глобализацијата на светот и во зачувување на личната самобитност и културниот идентитет на својот народ и ***спротивности помеѓу традицијата и современоста***, која се манифестира во потребата на приспособување на новото време, на новите односи во глобалното општество со зачувување на сопствените корени на сопствениот историски развиток.

Тргувајќи од сознанието да брзите промени во современото општество, посебно во светот на трудот, условуваат релативно брзо застарување на стекнатото знаење во училиштата, а во извештајот се укажува на потребата човекот во текот на целиот свој живот да учи ако сака да биде успешен во светот на трудот и активен во општествено-политичкиот и културниот живот на заедницата во која живее. Постојаното учење на човекот во текот на животот се искажува како учење за знаење, учење за работа, учење за заеднички живот и учење за опстојување. Учење за знење подразбира совладување не само на научни информации, туку совладување со оружјето на знаењето што станува

суштина на осмислениот животот. На современата и идна реалност најсоодветна одредница е променливата реалност што значи дека добро сфатената реалност никому не му гарантира дека добро ќе ја сфати утрешнината. Затоа, човекот за да ја сфати променливата реалност мора да ги совлада средствата на осознавањето. Благодарение на тоа тој ќе може да ја унапредува својата стручност и успешно да комуницира со опкружувањето.

Во таа цел, образованието треба да им помогне на младите луѓе да го прифатат европскиот идентитет, но притоа да не се лишат ни од светската припадност, ниту пак од сопствените национални, регионални и локални корени.

Образованието за XXI век е документ кој го усвоиле претставниците на Европската тркалезна маса и ректорите од Асоцијацијата на европските универзитети. Во документот-извештајот е изложена визијата за развојот на образованието, заснована на одговорите добиени од прашалниците упатени на различни индустриски и други бизнис организации и на искуствата на претставниците на многу универзитети. Во него се поаѓа од укажувањето дека европското општество соочено со социјални и економски проблеми, кои се сложени и меѓусебно испреплетени така што не можат лесно да се решат. Во контекст на ваквото сфаќање на актуелните општествени проблеми и начинот на нивното решавање, образованието има посебно значење, а образованието и обуката на секој поединец претставува важно и единствено можно оружје со кое денес се располага.

Во суштина, како што се истакнува во извештајот, глобализацијата на економијата и политиката ги насочуваат сите европски држави кон економијата на знаењето заснована на високоразвиените вештини и на технологиите од висок степен. Врз основа на резултатите на истражувањата, добиени од анкетирањето на истакнатите директори од европските земји, за вештините и знаењата во извештајот се заклучува потребата за промена на стратемскиот правец на развојот на образовниот систем во Европа. И поаѓајќи од укажувањата на суштински атрибути на демократијата, не се само човековите права и слободи, туку и правото на квалитетно образование со кое се постигнува развој на личните способности на секој граѓанин.

Ваквиот пристап за образовано или учено општество го дефинира општеството во општество во кое учењето се прифаќа како континуирана активност во текот на целиот живот, во кое вреднувањето на знаењето е примерено на напредувањето во учењето, во кое оценувањето не се поистоветува со казна за направените грешки, а личните компетенции и тимскиот дух се препознаваат при усвојувањето на знаењата. Во суштина, во тоа општество суштината е во учењето на младите луѓе да мислат, а не само да ги акумулираат фактите.

Во современото општество постојат повеќе меѓународни, регионални и национални проекти за целите и правците на реформите на образованието, а во одредени земји се преземени или се преземаат комплетни мерки во правец на реализација на овие проекти, односно се спроведуваат реформи

во образованието, со укажување на целите кои сакаат да се постигнат со тие реформи. Имајќи го предвид фактот дека процесот на глобализацијата на општеството, односно создавањето на единствениот економски, политички и културен простор, со почитување на разните постоечки противречности, одредените земји, кои пристапуваат на реформите на своите системи на образование треба да ги користат искуствата на останатите земји, водејќи сметка за сопствените специфичности, сопствената традиција, правците и можностите на сопствениот развој. Односно, образовните системи на одредените земји треба да бидат отворени за користење на искуства на другите земји и за давање на придонес на светскиот процес за реформи во образовниот систем.

Во пронаоѓањето и конципирањето на ваквиот систем на образование треба да се тргне од сфаќањето дека најзначајни фактори, кои во контекст на општествените промени ќе влијаат на образованието се: интернационализацијата, развојот на информатички ориентирано општество, развојот на науката и технологијата и проблемите на животната средина. Односно, од крајот на студената војна се проширила меѓународната соработка во економијата, но и во општествените дејности и во културата, па затоа се поставило и се поставува прашањето на меѓународното разбирање и потребата да образованието даде свој придонес за остварување на предусловите за тоа разбирање. Тоа ќе даде придонес во тој поглед ако со своите содржини го развива чувството за разбирање за различните култури и сфаќањето дека може да се живее во хармонија со луѓе од различни култури. Со развивање на таквите чувства и сфаќања се укажува на потребата дека посетителите на различните училишта треба да учат да размислуваат за различните стилови на живот, обичаи и системи на вредност, не заклучувајќи и оценувајќи ги како правилни или пак погрешни, туку прифаќајќи едноставно како различни и во нив да се бараат заеднички карактеристики, почитувајќи ги историските традиции и повеќе димензионалните системи на вредности.

Сознанијата за еколошките проблеми, како глобални проблеми на современото општество, научно засновани, педагошки осмислени и артикулирани, треба да заземат значајно место во системот на образованието кое е меѓународно насочено и чиј концепт настанува со глобализацијата на општеството. Неопходноста за внесување на овие сознанија во образовните содржини на овој концепт на образование поаѓа од фактот дека единственото општествено пространство се остварува на планетата Земја, која претставува единствено природно пространство кое го сочинуваат посебни системи меѓусебно цврсто поврзани со многубројни врски. Еколошкото образование, како компонента на меѓународно насочено образование, треба да овозможи сознанија дека модерната технологија, која претставува технолошка основа на глобализацијата, треба да овозможи зачувување на единствениот, природен систем на Земјата, а пред сè зачувување на необновливите природни ресурси без кои не може да има живот на неа. Тоа треба да биде образованието кое ќе придонесува да се изгради концепт на управување со развојот кој ќе обезбедува стопански развој кој нема да биде во спротивност со законитостите во природата,

односно, кој не ја загрозува природната рамка на животот. Кратко кажано, тоа образование треба да овозможи стекнување на знаења за поврзаноста на глобалниот карактер на еколошките проблеми, глобализација на општествата, универзалност на науката и врз неа заснованите технологии, неопходноста за решавање на еколошките проблеми, во современото општество, кое станува сè повеќе „светско општество“.

Во контекст на ваквиот пристап, еколошкото образование треба да се разгледува и од гледна точка на потребата во современото општество да бидат соединети развојот на научните сознанија и барањето за хуманизација на положбата на човекот, како цивилизациски императив. Тоа соединување или, подобро кажано, проникнување на науката и хуманизмот треба да служи за остварување на положбата на човекот како творец и за кого твори. Ваквиот пристап на сознанијата за законитостите на природата треба да послужи за нејзиното разбирање, како и совладувањето на природата за да не биде во спротивност со потребата таа да биде сочувана како рамка на човековиот живот. Во оваа смисла еколошкото образование треба да придонесе не само на преориентација во промената на науката, туку во водење сметка за планетарните потреби.

Односот на глобализацијата и образованието треба да се набљудува и од гледна точка на значењето на образованието за развојот на демократските односи, како во одредени општества, така и во обединетото човештво-„светското општество“. Улогата на образованието во демократизацијата на општеството, во развивањето и јакнењето на личноста, во развивањето не само на нејзините способности, туку и на потребата за учество во политичките демократски односи, треба да се разгледуваат и во контекст на општествените односи во кои образованието се остварува, како и политичката историја, и традицијата на одредени земји. Бидејќи одредени земји имаат многу специфична, понекогаш само за нив својствена политичка историја, која има влијание не само на насоките на политичкото дејствување на поединците-групите туку и на потребите за политичкото ангажирање. Учесството во политичкиот живот, во одлучувањето за јавните работи, односно во демократските односи, дава позитивни резултати, само ако оние кои се ангажираат во политичките демократски односи тоа го чувствуваат како потреба. А таа потреба кај поединци и групи постои единствено ако поединците тоа учество го доживуваат како искажување на својата самобитност, како слободни суштества, а нивното однесување и ангажирање да се цени и почитува. Ако тоа не е случај, тогаш демократските односи и учеството во нив е само израз на манипулација со луѓето и атак на нивното достоинство како граѓани, како слободни и вредносни суштества.

Меѓутоа, укажувањето на улогата и значењето на образованието во демократизацијата на општеството не треба да се сфати само како повик образовните институции да преземат улога на заводи за политичко воспитување, посебно не за еднострана политичка индоктринација, односно за насочување на нивните посетители да се определуваат за една од политичките опции во

плуралистичкото општество. Улогата на образованието во демократизацијата на општеството треба да се сфати, во смисла во нив посетителите од различни видови и нивоа на образовни институции да се формираат и развиваат како личности кои можат со стекнатото образование вредно да ги обмислуваат одредените политички опции во плуралистичкото општество, од гледна точка на можностите кои се нудат за остварување на што похумана положба на човекот.

Литература:

1. Гордон Маршал, *Оксфордски речник по социологија*, Скопје, 2004.
2. Данило Марковиќ, *Социологија и глобализација*, Ниш, 2001.
3. Милан Мишковиќ, *Социологија*, Београд, 2003.
4. Данило Марковиќ, *Опита социологија*, Ниш, 2001.
5. Владо Петровски, *Етничноста како фактор за образование во Република Македонија*, Педагошки факултет, Штип, 2006.
6. Вил Кимлика, *Мултикултурализам-мултикултурно граѓанство*, Загреб, 2004.